

ПРИЧЕ И. АНДРИЋА НА НЕМАЧКОМ ЈЕЗИКУ
у преводу А. Шмауса

Права уметничка дела лебде у сталној фаталности. Као звезде. Могу та ^и два врло дуго трајати у здравом и светлом стању и могу потамнети због спознатих катастрофа. Може једна напасна идеологија затамнити уметничко дело. Може неспособна или зла критика извитоперити ^{у/в} дело. Може немоћан превод обезличити дело.

[Књижевни случај у који гледамо сада, пун је лепоте и радности. Два су човека и два дела у тој књизи. Приче И. Андрића ^{Југославе} приче махом од турскога вакта, то је, сви знамо, право и достојанствено уметничко и умно дело. То ^в део наше класике, јер је тим причама један уметник исцрпео ^в Босну као тајну живота и дух. Кроз историју и народну традицију писац је сипао до дубина божјих планова и одлука над земљом Босном и њеном децом. Превод тих прича, из духа и пера А. Шмауса, такав је да може обрадовати и одушевити и уметника који је критичар и критичара који је уметник.

[Како стоје та два наша даровита и учена писца према "турском" у нашој књижевности? Чисто људски говорећи, обојица воле "турско". Обојица одлично знају, и чине ~~и~~ сваки у свом домену да и ми сви знамо, да старе наше думане Турке треба у духовној области водети, јер нам у тој области платине доста за оно што у другом областима похараше. Обојица славно разумеју оно нешто тајно и поетско што је везало Босну за "турско," и везивало и друге покорене покрајине за "турско." Обојица би, или су са задовољством читали приче ~~и~~ мемоаристе из доба кад су Турци после Карловачког мира, предали Мореју Венецији. Морејци су говорили и писали: "Више волимо Турке него хришћане Венецијане. А ако као патриоти треба да мрзимо и једне и друге, више мрзимо Венецијане него Турке." Обојица ће, надамо се, предити и наше мишљење: да је Босна ^{са} Турцима проживела једно своје горко и црно, али ипак класично доба, у многиме слично ономе које су проживели Шпаници са Арабљанима. Робовало се телом и имњем, радило за господара као стока. Једно старо босанско писмо из турскога вакта каже: "Скрдимо корале и тергине као и волови." Али даровит народ је сисао душу ~~и~~ господара! ^и ~~и~~ кроз ту душу наговештаје чари уметничког Истока. Од Истока узео уметнички стил грађан, живота, мудровања. Исток је био и остао бајно царство религија и свакојаких ритуса, и зато и царство поезије и мудрости.

Г. Андрић, по рођењу Босанац, присно осећа онај класични крст Босне који се зове турски ванат, и који је крст примио и он са нагоном сећања и спутаи из онога доба. Г. Шмаус је Немац, славист по струци и дубоком интересовању, који своју славистику негује главом, душом и живим животом у Србији кроз многе године. Он баш балканску и ~~босанску~~ "турску" славистику проучава све шире и заволева све више. Он говори нашим језиком као ми; путовања његова су повалкану и по истоку. Он зна Босну знањем научника и осећањем даровитог посматрача и писца. Он зна Турску знањем научника и живим искуством у Турској. У последње време кренуо је у језик и душу пустиња далеког Истока, одакле дојездише први освајачи турски до ~~Балкана~~ Балкана и до Босне. Дојездише и донесоме Босни оно чудо од мука и поезије што тек у новија времена даје прерађене духовне плодове научне и уметничке. Донесоме и И. Андрићу немир душе и позив "турског" песника. Донесоме и А. Шмаусу немир душе и позив научника који приназије поезију и лепоту Истока.

2 Та два писца дадохе сад једну укусно и елегантно опремљену књигу, за што имају заслуга њих двоје, мајстач повеза и издавачка кућа у Бечу која наставља добре традиције укуса некадашњег културног срединта. На тврдој корици споља стоји саво аутограм И. Андрића. На првом унутрашњем листу стоји само сироман наслов Новеле. На другом унутрашњем листу, јерва да човек нађе, стоји ова сама горња линија притеран врло ситан слог: да је превод са српско-хрватског језика спремио универзитетски лектор А. Шмаус. Слог је готича, стране носе умерене стубове текста, слова су размакнута и чиста, и у својој готској оштрини јасна као сигнали.

2 За писца ових редака, превод је нешто невољно, нужно, хазардно, што лебди између велике уметничке творевине и апсурда. Јер превод није у адекватности текста, него је у преображању дела. Адекватност се подразумева, и то је рад интелекта и технике извешаног писца и темељног знања два респектирана језика. А питање: бити или не бити уметнички преобращај дела, ствар је и мах даровитости и духа преводиочева, и ствар пребацивања дела у другу ~~књижевност~~ егзистенцију за другу књигу и пошку. Немачки текст, рецимо, Моста на Дени, и оригинални текст Моста на Дени, то су две егзистенције једног уметничког акта. У преводу Г. Шмауса ванредне су подударности стилске и синтаксичке. Али та подударност—иако је термин геометрички—није ни близу геометриска подударност. Има местимично јавко очигледних дивергенција. Није та подударност, наравно, ни

фонетска, нити може бити и једним звуком или призвуком. Јер су језици што и крв, чуда од различности и оригиналности. Ту је сад чвор. Сваки развијен и за уметност дорастао језик, то је сума музичких и стилских елемената из којих се граде симфоније без краја и конца. И на једну исту теку, без краја и конца. Све књижевности и нису друго до свејсте теме у симфонијама стила и звука без краја и конца. Стога, има могућности да се једно уметничко дело преведе на све развијене језике, и има могућности за више адекватних превода дела у једном језику. Остаје само, због сложених услова, да нема много могућности да се једно дело пренесе у други језик као уметничко преображење и нова егзистенција. Успелост превода дакле није у адекватној копији и тавестији, него у специфичном доживљају дела, које доживљање уноси у тавестију живу и нову егзистенцију. Превод Г. Шмауса има лепу вредност стога што је Г. Шмаус имао способности за специфично немачко психолошко и уметничко проживљавање дела које је разграђивао и наново градио. Кроз адекватан превод он није казао буквалност Андрићева текста, него је, да се послужимо једном старом грчком фигуром, из мора истерао не само воде него и вихрове. Мора уметнички превод саворити нову егзистенцију, јер тај текст иде у другу естетику очију и ушију, под друго полнебље укуса и дува. Треба с преводом постићи још једну уметничку транспозицију онога што је једаред већ прошло кроз такву транспозицију, онда кад је писац оригинала преображавао своје мисли, искуства, знања и осећања.

У чему је сутина — да останемо при поменутом ~~примеру~~ примеру — сутина тога ванредног Моста на Мепи? Прво. Мост на Мепи је прича о босанском мосту, али је у сутини један поетски акт који из чистог сна изводи тачне и велике мисли. И дароватељ моста и градивељ моста, сенке су, иако су живи; и лук моста само се закачио за стене и хоће да одлети. Писац те чари оборио је све наслаге меса са приче, утишао све живе конвулсије, испустио последњу нап укварљива сна, и оставио нам ~~добра~~ ^{не} тамане духовне жицице које све граде и носе, и лане снове и тенке мостове. Друго. Мост на Мепи је око једног јединог реалног објекта велика романтика земље, воде, загонетног путовања људи, велика романтика ћутања на хришћански и на исламски начин. Треће. Мост на Мепи је симболика за последњу чисту исцеђеност од нечије плодне свести и акције, мудри васеленски мир ~~који~~ који гледа у довршено дело и у смрт делатеља. Мост на Мепи је метафизика трагедије историске и творачке.

Све то што исписасмо као суштину уметничког дела, као оно што је у делу вечно и преображајно за све језике и душе, све ~~та~~ ^{је} има

писачи, знао је сигурно и посматрати. Успод развитланог хабита Фратрова, и између раскречених бутина Фазлових, посматрао је историју. Сцена је незаборавна. По њој, уосталом и по оној у апсу, аутор ће остати вазда присутан у историји политичкој као и у историји књижевној. Сцена та, ако се апстрактно сведе на план историјске критике, драгоцено је симболична. Ђатица потсећа на неко парченце Тужидида који је такође чукао у буџаку и правео опасне анализе по историји своје земаље. Показао, на пример, како из периклејског реда ствари изгледа онај пелопонески рат који је у другом реду ствари изгубљен жалосно и комично, и како тај рат није значао само победу Спарте и пораз Атине, него је значао пропаст једног света. Ђатица онај резимира Фратра и Фазлу, падује се можда из једног реда ствари Фратрову поразу, али из другог реда ствари слуту да оно бесно чепање меси глиб у којем се дава две стране доста у глибу и свака за себе. Комичну и патетичну страну ове сцене, као и оне у апсу, Г. Шмаус је просто посркао, и дао је превод који местимично изазива оригинал на мегдан. Превод Г. Шмауса те приче може ући у сваку антологију узорних превода.

Ова књига је чиста радост у духовном свету. У њој је много садржано. У њој је Г. Андрић, крупан песник и мислилац. У њој је Г. Шмаус, оригиналан писац са регистрима научним и уметничким. Њих двоје се узајамно задувади финим и драгим дугом. У заједници, предали су светској књижевности једну велику вредност.

Милорад Савић